

**AYOLLAR TOMONIDAN MUAYYAN TURDAGI
JINOYATLARNING SODIR ELISHINING PROFILAKTIKASINI AMALGA
OSHIRISHNING AHAMIYATI**

Muallif: Mo'minova Muhabbat Azim qizi

Kalit so'zlar : Ayol , ayollar jinoyatchiligi , jinoyatchilik profilaktikasi , muayyan turdagi jinoyatlar

Annotatsiya

Ushbu maqolada muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi amalga oshirish faoliyatining tushunchasi, jinoyatchi shaxsi tushunchasi , muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi turlari, chora- tadbirlari, bu chora- tadbirlarni tashkil etish tartibi, bugungi kundagi xolati va muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi amalga oshirish tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlar, bundan tashkari muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi rivojlantirishni huquqiy asoslar, muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi tushunchasi, muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi amalga oshirish bilan ishlashning amaliyoti tahlili va ularga nisbatan ko'llaniladigan chora-tadbirlar, , muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi muammo va kamchiliklar, shuningdek ayrim turdagi mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha bir kator takliflar, muayyan turdagi jinoyatlarning sodir etilish mexanizmi . faoliyatni takomillashtirish yo'nalishlari yoritilgan.

Annotation

In this Graduation Master, the concept of the mechanism of commercial activities of certain types of crimes, the order of the identity of a certain crime, the order of mechanisms, measures for the commission of certain types of crimes, are the order of the organization of these measures, the mechanism of committing these measures and crimes of a certain type of crime. The specifics of the increase in the uniqueness of the crime, the concept of legal framework for the commission of certain types of crimes, the measures to work with a specific type of commitment, analysis of the practice of working with certain types of crimes, and the measures to be relative to them. The mechanism of committing a certain type of crimes problems and shortcomings, as well as a number of proposals to eliminate existing problems and shortcomings, the mechanism of committing certain types of crimes. Directions for improving activities are illuminated.

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 14-maydagi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonuniga asosan huquqbuzarliklar

profilaktikasining to'rtta turidan samarali foydalangan holda ayollar jinoyatchiligining profilaktikasi tashkil etish maqsadga muvofiq.

Shulardan biri huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi. O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 14-maydagi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonunning "Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi" deb nomlangan 3-bobi talablaridan kelib chiqqan holda "ayollar jinoyatchiligining umumiy profilaktikasi"ga quyidagicha ta'rif berish mumkin: "Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi organlar hamda muassasalarning ayollar jinoyatchiligining oldini olish, ushbu yo'nalishdagi huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablarini va ularga imkon berayotgan shart-sharoitlarni aniqlash, bartaraf etish bo'yicha faoliyatidir".

Ayollar va erkaklar g'ayriqonuniy xulq-atvorning genezisida ba'zan turlicha (ijtimoiy, ijtimoiy-psixologik, fiziologik va h.k.) omillarning mavjudligi tufayli, shuningdek ijtimoiy hayotdagi bir xil hodisalar ayollar va erkaklarning xulq-atvoriga har xil ta'sir ko'rsatishi hamda ularda jinoiy niyatning tug'ilishi va uni amalga oshirish mexanizmi har xil ekanligini inobatga olgan holda, ayollar jinoyatchiligining profilaktikasida ular tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning umumiy xususiyatiga ega bo'lgan omillari bilan birga, aynan ayollarda g'ayriqonuniy xulq-atvorni vujudga keltiruvchi kuchli emotsional omillarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish kutilgan natijalarni beradi.

Tadqiqotlardan ma'lumki, aksariyat hollarda zo'rlik ishlatib sodir etiladigan og'ir jinoyatlar (odam o'ldirish, badanga og'ir shikast yetkazish, bezorilik va h.k.) ayollar tomonidan asosan oila-ro'zg'or muhitida amalga oshirilishi qayd etilgan.

Oila-turmush munosabatlari doirasidagi nizolar tufayli jinoyatlarning sodir etilishiga ko'p hollarda shaxsning o'z manfaatini ustun qo'yib, boshqalarga o'zining jismoniy ustunligini namoyish etish yoki qo'rqitib qo'yish maqsadida o'z so'zi va ta'sirini o'tkazishga harakat qilganligini ko'rish mumkin. Ma'lumki, oila-turmush doirasida sodir etilgan jinoyatlar tarkibida o'ch olish, qasos, oila a'zolarining bir-birini yoqtirmasligi, adovat, alam, kelishmovchilik va psixologik ziddiyatlar oqibatida zo'ravonliklar sodir etiladi. Shunday holatlarda ko'pincha aybdor shaxsning qilmishiga yarasha munosib javob qaytarish, kuchi, jahli yoki nimaga qodir ekanligini ko'rsatish, xafa qilgan kishiga shikast yetkazish yo'li bilan boshidan kechirgan azob-uqubat va kechinmalar o'rnini to'ldirishga intilish kabi ruhan o'zini tayyorlash bilan bog'liq holatlar va vaziyatlar vujudga keladi.

Yuqorida qayd etilganlarni inobatga olgan holda ta'kidlash joizki, huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi chora-tadbirlaridan hisoblangan aholi o'rtasida o'tkaziladigan huquqiy targ'ibotlarni tegishli mavzular bo'yicha yetarli bilim va tayyorgarlikga, shuningdek bir qator kasbiy va insoniy fazilatlarga, yetuk malakali va ko'p yillik amaliy tajribaga ega bo'lgan xodimlar tomonidan o'tkazilishi

huquqbuzarliklar, xususan ayollar jinoyatchiligining profilaktikasini samarali tashkil etish garovidir.

Shuningdek, ko'pgina oilaviy nizolarning oldini olish ichki ishlar organlari xodimlari, xususan profilaktika inspektorlaridan ma'lum pedagogik va psixologik ko'nikma va bilimlarni, nizolarning tabiatini teran tushunishni talab etadi. Amalda janjal sodir bo'layotgan xonadonga kelishdan boshlab huquqbuzarga nisbatan chora ko'rish va kelgusida jabrlanuvchining xavfsizligini ta'minlash bilan bog'liq juda ko'p taktik va ruhiy qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bunday sharoitlarda oila bilan ishlaydigan xodimlardan murakkab emotsional vaziyatda nizoga va jinoyatning oldini olish choralarning maqbul tarzini tanlashi talab etiladi. Bunga oilaviy janjallarni yarashtirish komissiyalarida ko'rib chiqish, fuqarolar yig'ini majlislarida muhokama qilish jarayonlarida qat'iy amal qilish lozim hisoblanadi. Bundan tashqari, oilaviy janjallar bilan bog'liq huquqbuzarliklarni ko'rib chiqish natijasida huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablarini va ularga imkon berayotgan shart-sharoitlarni bartaraf etish to'g'risida taqdimnomalar kiritishda ham e'tiborga olish talab etiladi.

Ayollar jinoyatchiligining profilaktikasida oiladagi munosabatlar ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onaning o'z farzandidan uzoqlashishi, uning tarbiyasi va xulq-atvoriga befarqligi, ota-ona bilan bola o'rtasida zarur emotsional aloqalarning yo'qligi yoki bunday aloqalarning zaiflashishi odamlarda o'zining ijtimoiy holati va o'ziga nisbatan ishonchsizlik tuyg'usini paydo qiladi. Yuqorida zikr etilgan hodisalar bunday shaxslarning tashqi holatlar va shart-sharoitlarga qaram bo'lishiga olib keladi. Bu esa ayniqsa voyaga yetmagan qizlarga ko'proq salbiy ta'sir qiladi. Ularning ma'naviy va ijtimoiy tiklanishi erkaklarning ma'naviy va ijtimoiy tiklanishiga qaraganda qiyin kechadi. Shuning uchun ham oila va oiladagi tarbiya umumiy profilaktik ta'sir ko'rsatishning asosiy obyektlaridan biri bo'lishi kerak.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, bugungi kunda ayollar jinoyatchiligining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash va ularni bartaraf etishga yo'naltirilgan davlat, hududiy va sohaviy dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga tadbiq etish, o'z vaqtida sifatli huquqiy targ'ibotlarni amalga oshirish tizimini takomillashtirish va samarali tashkil etish talab etiladi.

Ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning maxsus profilaktikasini tashkil etish

Ayollar jinoyatchiligining maxsus profilaktikasi – huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi organlar hamda muassasalarning mavsumiy yoki kriminogen vaziyatdan kelib chiqib, respublikada, mintaqada yoki shahar-tuman miqyosida yoxud alohida kichik hudud va obyektida ayollar jinoyatchiligining profilaktikasini amalga oshirish, bu turdagi huquqbuzarliklarning sodir etilish sabablarini va ularga imkon bergan shart-

sharoitlarni bartaraf etishga, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan, huquqbuzarlik sodir etgan ayollarni aniqlash va ularga profilaktik ta'sir ko'rsatish maqsadida amalga oshiriladigan faoliyat tushuniladi.

Ichki ishlar organlarida huquqbuzarliklarning maxsus profilaktikasi IIVda ishlab chiqilgan va amalga oshirish tartibi ichki buyruqlar bilan belgilab beriladigan maxsus hamda tezkor tadbirlar bo'yicha maxsus rejalar asosida amalga oshiriladi. Ichki ishlar organlari bu boradagi maxsus rejalarini huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimiga kiruvchi boshqa subyektlar bilan hamkorlikda ishlab chiqishi va amalga oshirishi, shuningdek bu jarayonga huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi boshqa organ va muassasalar hamda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlari vakillarini jalb etishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi IIVning 2015-yil 17-oktyabr kuni qabul qilingan "Odam savdosi, jinsiy erkinlik va axloqqa qarshi huquqbuzarliklar profilaktikasining samaradorligini oshirish to'g'risida"gi 182-sonli buyrug'i ayollar jinoyatchiligining profilaktikasi, xususan, maxsus profilaktikasini amalga oshirishda alohida o'rin tutadi.

Buyruqda tezkor vaziyatdan kelib chiqib, odam savdosi, jinsiy erkinlik va axloqqa qarshi huquqbuzarliklarni aniqlash maqsadida "Oriyat" tadbiri va boshqa tezkor-profilaktik chora-tadbirlar amalga oshirilishi, ushbu tadbirlar tegishli ichki ishlar organi rahbari tomonidan tasdiqlangan rejaga asosan, odam savdosi, jinsiy erkinlik va axloqqa qarshi huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'limi, bo'linmalari, guruhlarini xodimlari tomonidan sohaviy xizmatlarning xodimlari bilan o'zaro hamkorlikda respublika, hududiy yoki tarmoq miqyosida amalga oshirilishi mumkinligi qayd etilgan.

Bu borada olib boriladigan tezkor-profilaktik tadbirlar hammomlar, saunalar, mehmonxonalar, yotoqxonalar, dam olish maskanlari, kinoteatrlar, videozal va videosalonlar, audiovizual mahsulotlarni sotish do'kon va shoxobchalari, internetlar (kafe, klub va h.k.), tungi klublar, diskotekalar, choyxonalar, bilyard mavjud bo'lgan obyektlar hamda odam savdosi, jinsiy erkinlik va axloqqa qarshi huquqbuzarliklar sodir etilishi mumkin bo'lgan boshqa obyektlarda o'tkazilishi belgilangan.

O'z uylarini ijaraga beradigan shaxslar tomonidan odam savdosi, jinsiy erkinlik va axloqqa qarshi huquqbuzarliklar sodir etilayotganligi to'g'risida ma'lumotlarni to'plash maqsadida manbalar biriktiriladi va olingan ma'lumotlar asosida chora-tadbirlar belgilanadi.

Bundan tashqari, tanosil va OIV/OITS kasalligining aholi orasida tarqalishiga sababchi asosiy manbalar bo'lgan fohishalarni aniqlash bo'yicha maxsus tadbirlar o'tkaziladi, natijalariga ko'ra aniqlangan ushbu toifa shaxslarning tibbiy ko'rikdan o'tishlari ta'minlanadi.

Alkogolizm va giyohvandlikka ruju qo'ygan ayollarning shaxsini ta'riflaydigan ma'lumotlardan ularning hayotiy qarashlari, xulq-atvori, atrofdagilarga, jamiyatga

munosabati va hokazolardagi ma'lum o'xshashlik profilaktika vazifalarining o'xshashligini ham belgilab beradi.

Spirotli ichimliklarni suiiste'mol qiluvchi ayollarning ko'pchiligiga (fe'l-atvor xususiyatlaridan qat'i nazar) ruhiy infantilizm xos. Ruhiyatning reaktiv va affektiv buzilishi ham ayollar fe'l-atvorining umumiy jihatlaridan hisoblanadi. Ular 30-35 yoshdan keyin ayollarda alkogolizm bilan kasallanish ehtimoli ancha ortgan davrda kuchayadi (ayollar jinoyatchiligiga doir statistika ma'lumotlari ham, maxsus tadqiqotlarning natijalari ham 30-50 yoshlilar ayollarning eng kriminogen yosh guruhini tashkil etishini ko'rsatadi). Bu xususiyatlar ayollarning g'ayriijtimoiy xulq-atvoridan kelib chiqib maxsus profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish lozimligini talab etadi. Giyohvand ayollar asosan giyohvandlik vositalarini iste'mol qilish va ularning g'ayriqonuniy muomalasi bilan bog'liq jinoyatlarni, shuningdek bunday vositalarni sotib olish uchun mulkka qarshi jinoyatlarni sodir etadi. Giyohvand ayollarning ko'pchiligi 30 yoshga to'lmagan bo'ladi, ular giyohvandlik vositalarini asosan 15-25 yoshidan boshlab iste'mol qila boshlaydilar. Odatda ayollar orasida opiomaniya ayniqsa keng tarqalgan 67%, polinarkomaniya – 35%, gashishizm – 7% ni tashkil etadi^[11]. Piyonista ayollar orasida bo'lgani singari, giyohvand ayollar orasida ham ma'lumoti va ijtimoiy maqomi past, doimiy ish joyi va ma'lum ixtisoslikka ega bo'lmagan shaxslar ko'pchilikni tashkil etadi.

giyohvandligining oldini olishda, birinchi navbatda ularga nisbatan alkogolni suiiste'mol qiluvchi yoki giyohvandlik vositalarini, psixotrop moddalarni va aql-iroda faoliyatiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarni iste'mol qiluvchi ayollar o'rtasida huquqbuzarliklarning maxsus profilaktikasi chora-tadbirlari samarali tashkil etish lozim.

Tabiiyki, mazkur ijtimoiy illatlarga qarshi kurashda davlat tomonidan amalga oshiriladigan maxsus profilaktik chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bular jumlasiga avvalambor, ichkilikbozlik va giyohvandlikning tarqalishiga mafkuraviy qarshilik ko'rsatish, jamoatchilik fikrini shakllantirish kabi tadbirlar kiradi.

Maishiy sohadagi retsediv jinoyatlarning oldini olish muammosi ham alohida diqqatga sazovordir, zotan, u sudlangan ayollarni tarbiyalash va ularni axloqan tuzatish muammolari bilan chambarchas bog'liq. Bunda oila a'zolariga qarshi zo'rlik ishlatib sodir qilgan jinoyatlari uchun jazoga hukm etilgan ayollar bilan ishlash ularning yaqinlari, ayniqsa, farzandlari bilan munosabatlarini (agar bunday munosabatlar saqlanib qolgan bo'lsa) puxta o'rganishni talab etadi.

Mahkuma ozodlikka chiqadigan payt yaqinlashgani sari bunday ishning ahamiyati ortib boradi. Mahkuma ayol va uning oilasi o'rtasida nizoning yuzaga kelishi yoki ilgari salbiy munosabatlarning qaytarilishini oldini olish bo'yicha profilaktika ishlari qonun hujjatlari asosida amalga oshirilishi, shuningdek bu sohada kadrlarni maxsus tayyorlash maqsadga muvofiq.

Ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning yakka tartibdagi profilaktikasini tashkil etish

“Ayollar jinoyatchiligining yakka tartibdagi profilaktikasi” huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ va muassasalar tomonidan g‘ayri ijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo‘lgan va huquqbuzarlik sodir etgan ayollarning hisobini yuritish, tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatish orqali ularni ahloqan tuzatish, ularda ijtimoiy hayotga mos xulq-atvor va turmush tarzini shakllantirish hamda nazorat qilish, shuningdek huquqbuzarliklardan jabrlanish ehtimoli (viktimligi) yuqori bo‘lgan ayollarni huquqbuzarlikning qurboniga aylanish xavfining mavjudligi, xavf tug‘dirayotgan huquqbuzarlikning sodir etilishi sabablari va ularga imkon bergan shart-sharoitlar, huquqbuzarliklarni sodir etish usuli, shakli va vositalari to‘g‘risida xabardor qilish, ularni ogohlikka, xushyorlikka chaqirish hamda xavfsizligini ta’minlash maqsadida amalga oshiriladi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasida profilaktika suhbatlari, rasmiy ogohlantirish, huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon berayotgan shart-sharoitlar to‘g‘risida xabardor qilish, ijtimoiy reabilitatsiya qilish va ijtimoiy moslashtirish, profilaktik hisobga olish, majburiy davolanishga yuborish, ma’muriy nazorat va qonun hujjatlariga muvofiq boshqa profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshiradilar.

Profilaktika suhbatlari – ayollarni jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor normalari va qoidalariga rioya etishga ishontirishdan, g‘ayriijtimoiy xulq-atvorning ijtimoiy va huquqiy oqibatlarini hamda huquqbuzarlik sodir etganlik uchun qonunda belgilangan javobgarlikni tushuntirish maqsadida g‘ayriijtimoiy xulq-atvoriga ega, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo‘lgan, huquqbuzarlik sodir etgan, profilaktik hisobga olingan hamda huquqbuzarliklardan jabrlanish ehtimoli (viktimligi) mavjud bo‘lgan ayollarga nisbatan amalga oshiriladi.

Profilaktika suhbatlari huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ yoki muassasa joylashgan binoda, shuningdek g‘ayriijtimoiy xulq-atvoriga ega yoki huquqbuzarlik sodir etgan ayolning yashash, o‘qish, ish joyida, ichki ishlar organlarining militsiya tayanch punktlarida, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organi joylashgan binoda yoxud bevosita g‘ayriijtimoiy xulq-atvor yoki huquqbuzarlik aniqlangan joyda o‘tkaziladi.

O‘tkazilgan profilaktika suhbatlari ijobiy natija bermasa va shaxs (ayol) g‘ayriijtimoiy xulq-atvorini o‘zgartirmasa yoki huquqbuzarlik sodir etishga moyillikni davom ettirsa, ushbu hollarda, unga nisbatan rasmiy ogohlantirish qo‘llanilishi mantiqiy profilaktik ta’sir chorasi sifatida e’tirof etiladi.

Rasmiy ogohlantirish ilgari profilaktika suhbatlari o‘tkazilmagan, ammo davom ettirishiga yo‘l qo‘yib bo‘lmaydigan xulq-atvoriga ega, shuningdek huquqbuzarlik sodir

etgan va keyinchalik ham huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan ayollarga nisbatan amalga oshiriladi. Bunda davom ettirishiga yo'l qo'yib bo'lmaydigan xulq-atvoriga ega ayollardan yozma ravishda tushuntirish xatlari olinadi va alohida yig'ma jildga tikilishi hamda bu haqda kompyuterdagi ma'lumotlar bazasiga kiritilishiga doir amaliyotni joriy etish talab etiladi.

Rasmiy ogohlantirish huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ va muassasaning huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini amalga oshirishga mas'ul bo'lgan mansabdor shaxslari tomonidan belgilangan shaklda amalga oshiriladi. Shuningdek, rasmiy ogohlantirish amalga oshirish vakolatiga ega bo'lgan huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ va muassasaning mas'ul mansabdor shaxslari ro'yxati ushbu organ va muassasa tomonidan shakllantirilishi lozim.

Rasmiy ogohlantirilishiga qaramasdan huquqbuzarlik sodir etgan ayol qonunda belgilangan tartibda javobgarlikka tortilishi, biroq uning ilgari huquqbuzarlik sodir etganlik uchun javobgarlik haqida rasmiy ogohlantirilganligi og'irlashtiruvchi holat sifatida baholanishi lozim hisoblanadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari tomonidan huquqbuzarliklardan jabrlanuvchi ayollarga, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil bo'lgan, huquqbuzarliklar sodir etgan ayollarga nisbatan quyidagilar asosida ijtimoiy reabilitatsiya qilish va ijtimoiy moslashtirish chora-tadbirlari amalga oshiriladi:

pedagogik yordam;

psixologik yordam;

tibbiy yordam;

ijtimoiy yordam (ish, o'qish, yashash joyi bilan ta'minlanishi, oilasi va yashash joyidagi mahalla ahli bilan kirishib ketishi kabilarda);

moddiy yordam;

huquqiy yordam.

Huquqbuzarlik sodir etgan ayollarning tuzalishi va takroran huquqbuzarlik sodir etishining oldini olish maqsadida profilaktik hisobning yuritilishi ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklarning oldini olish xizmatlari tomonidan amalga oshiriladi.

Profilaktik hisobga olingan ayollar bilan individual profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirishda ularning yoshi, ruhiy holati, ijtimoiy ahvoli, ma'lumoti va mutaxassisligi, ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari kabi shaxsiy xususiyatlari e'tiborga olinishi lozim.

Ayollar quyidagi toifalar bo'yicha profilaktik hisobga olinadi:

“Ilgari sudlanib, jinoiy jazoni o'tagan shaxslar” (ma'muriy nazorat o'rnatilgan shaxslar bundan mustasno);

“sudning jazo tayinlanmagan ayblov hukmi qonuniy kuchga kirgan shaxslar”;

“Jinoyat ishini JPKning 84-moddasiga asosan tugatish yoki reabilitatsiya qilmaydigan asoslarga ko‘ra qo‘zg‘atishdan rad etish to‘g‘risida qaror chiqarilgan shaxslar”;

“Jinoyat ishi bo‘yicha qamoq bilan bog‘liq bo‘lmagan ehtiyot chorasi qo‘llanilgan ayblanuvchilar”;

“O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksining [40](#), [41](#), [45](#), [47](#), [52](#), [56](#), [58](#), [61](#), [106](#), [131](#), [165](#)¹, [183](#), [184](#), [184](#)¹, [184](#)², [184](#)³, [187](#), [188](#), [188](#)¹, [189](#), [189](#)¹, [190](#), [191](#), [201](#), [202](#), [202](#)¹, [240](#), [241](#)-moddalarida nazarda tutilgan ma‘muriy huquqbuzarliklarni sodir etgan shaxslar”;

“Ixtisoslashtirilgan o‘quv-tarbiya muassasalaridan qaytgan shaxslar” (xulq-atvori tuzalganligi sababli ushbu ta’sir chorasini qo‘llashni davom ettirishga muhtoj emas deb topilib, mazkur muassasalarda bo‘lishi yuzasidan sud tomonidan belgilangan muddat o‘tishidan oldin chiqarilgan shaxslar bundan mustasno).

Profilaktik hisobga olish, profilaktik hisob ishini yuritish va tamomlash faoliyati ichki ishlar organlarining ichki normativ-huquqiy hujjatlari bilan tartibga solinadi.

O‘ziga nisbatan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlari qo‘llanilayotgan ayollarning huquq va majburiyatlari:

o‘ziga nisbatan qo‘llanilayotgan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlarining asoslari va huquqiy oqibatlarini bilishga;

o‘ziga nisbatan to‘plangan hujjatlar va boshqa materiallar bilan tanishishga;

iltimoslar qilishga;

yuridik yordam olishga;

huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organning yoki muassasaning qarorlari, mansabdor shaxslarning harakatlari (harakatsizligi) ustidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda shikoyat qilishga haqli.

O‘ziga nisbatan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlari qo‘llanilayotgan ayollar huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalar mansabdor shaxslarining qonuniy talablarini bajarishi shart.

O‘ziga nisbatan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlari qo‘llanilayotgan ayollar qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo‘lishi va ularning zimmasida boshqa majburiyatlar ham bo‘lishi mumkin.

Ayollarga nisbatan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini amalga oshirishda Fuqarolar yig‘inining xotin-qizlar bilan ishlash bo‘yicha komissiyasining roli katta. Bu borada quyidagi ishlarni amalga oshirishda ko‘maklashadilar:

– jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan xotin-qizlar hamda ixtisoslashtirilgan o‘quv-tarbiya muassasalaridan qaytib kelgan voyaga yetmaganlarni ishga joylashtirish, ularning hayotda o‘z o‘rinlarini topishida;

– xorijga chiqib ketayotgan va xorijdan kelayotgan xotin-qizlar hisobini olib borish, ularning oilalari ahvolidan xabardor bo‘lib turish, xorijda ishlab kelgan xotin-qizlarning tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish va ishga joylashtirishda;

– ichki ishlar organlari hisobida turuvchi xotin-qizlar bilan ishlashda ichki ishlar organlari profilaktika inspektorlari bilan hamkorlikda ish olib borish va boshqalarda.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi amalga oshirilayotgan ayollar bilan ishlashda “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi qonunning “ishontirish usulining ustivorligi” maxsus prinsipiga qat’iy rioya qilishlari talab etiladi. Aks holda yakka tartibdagi profilaktika orqali samarali natijaga erishib bo‘lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. «Ta’lim to‘grisida»gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq HMK – 1997.
2. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. [European science review](#), (3-4), 69-72.
3. N. [Ismoilova](#), D.Abdullayeva. Ijtimoiy psixologiya. 2013. Qisqacha psixologik lug‘at. - Rostov-na-Donu: FENIKS. L.A.Karpenko, A.V.Petrovskiy, M.G.Yaroshevskiy.1998.
4. G‘oziyev E. G. Umumiy psixologiya. Toshkent 2002. 1-2 [kitob](#)
5. G‘oziyev E. G. Muomila psixologiyasi.
6. Belinskaya E. P., Tixomandritskaya O.A. Shaxsning ijtimoiy psixologiyasi. M., 2001.
7. Kon I. S. Shaxs sotsiologiyasi. M., 1967.
8. Leontiev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxsiyat. M., 1975.
9. Dulov A.V. Sud-tibbiyot dalillari nazariyasini shakllantirish asoslari // Minsk: nashriyot uyi. [BDU Markazi](#), 2005. (Monografiya) (hammualliflikda)
10. Dulov A.V. Dastlabki tergov jarayonida psixologik tahlil. - M., [Davlat nashriyoti](#), - 1973 y.
11. Dulov A.V. Dastlabki tergov jarayonida taktik operatsiyalar. Mn., 1979 yil.
12. Dulov A.V. Sud psixologiyasi. Minsk, 1975 yil.
13. Enikeev, M.I. Umumiy va huquqiy psixologiya asoslari / Muqaddima. V.E. Eminova. - M.: Advokat, 1996. - 631 b.
14. Zelinskiy A.F. Jinoiy psixologiya: [ilmiy va amaliy nashr](#), - Kiev: [Yurinkom Inter](#), - 1999. - 240 b.
15. Enikolopov S.N. Agressiyani o‘rganishning ba’zi natijalari // Jinoyatchining shaxsiyati psixologik tadqiqot ob’ekti sifatida. M., 1979.-S. 100-110.